

CİLT: 3

SAYI: 15

EYLÜL 1965

YAZI HEYETİ

İmren AYKUT

•

Fazlı AYVERDİ

•

Nihat BATUR

•

Oktay EMED

•

Zeki ERGİNSU

•

Şemsettin GÜLER

•

Erol MANİSALIOĞLU

•

Rıdvan YÜKSELEN

İKTİSAT DERGİSİ

2.5 Lira

15

İstanbul TİCARET

İstanbul Ticaret Odası Yayın Organı

- Memleket ve dünya ekonomisine ait en doğru haberleri,
- Ticari, mali mevzuata, gümrük, banka ve sigorta mevzuatına ait yazıları, yorumları ve metinleri,
- İç ve dış piyasa haberleri ve fiatlarını,
- Eksiltme arttırma ilânlarını,
- Dünyanın her köşesinden gelen iş tekliflerini İSTANBUL TİCARET'de okuyunuz.

İSTANBUL TİCARET

Tüccar, sanayici ve iş adamının gazetesidir.

Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

REKLÂM TARİFESİ

Arka Kapak	750 Lira
Ön İç Kapak	500 Lira
Arka İç Kapak	500 Lira
İç Sahifeler	400 Lira

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

C İ L T : I I I

S A Y I : 1 5

E Y L Ü L 1 9 6 5

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

Fiatı: 2.5 TL. Yıllık : 30 TL. Altı Aylık: 15 TL.

İ Ç İ N D E K İ L E R

2. Devlet Memurları Kanunu Üzerine	İktisat Dergisi
3. Durgun Devreler	Şemseddin GÜLER
7. Ayın Ekonomik Olayları	Nihat BATUR
8. İstanbul'da Yaş Meyva ve Sebze Pahalılığı	Zihni TIRYAKIOĞLU
14. Sınai İşletmelerde Teşebbüsün Temel anahtarı:
Maliyet fiatı	Erol EVGİN
36. Bir röportaj	Nihat BATUR
40. Cemiyetten Haberler	* * *

Sevgili Okurlar

Devlet Memurları Kanunu Üzerine !..

Senatoda temmuz ayı içinde kabul edilen Devlet Memurları Kanunu'nun bazı hükümlerinin tatbikatı, mezunlarımızın mağduriyetine sebep olacak özellikte görülmektedir:

Kanunun 36ncı maddesinde; «Başbakanlık Devlet Personel Dairesi, Maliye Bakanlığı ve ilgili Kurumların görüşlerini de alarak yönetici ve icracı sınıfları ile büro sınıflarını 5.1.1961 tarihli ve 224 sayılı Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkındaki kanun gereğince Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi için gereken sınıfları ve müşterek yetiştirme nitelikleri olan bilimsel, teknik, mesleki ve diğer sınıfları tesis eder.

Başbakanlık devlet personel dairesi bu sınıfların tüzüklerini, Maliye Bakanlığı ve ilgili kurumların ve devlet personeli sendikaları veya meslek birliklerinin, federasyonlarının veya konfederasyonlarının görüşlerini de alarak hazırlar ve bakanlar kuruluna sunar» denilmektedir.

Kanunun metninde geçen meslek birlikleri deyimi ile baro, mühendisler odası gibi kuruluşlar kastedilmiştir. Mezunlarımızın yukarıda sayılan manada birliği bulunmadığı mülâhaza edilerek sınıf tüzüklerinin hazırlanmasında temsil edilemeyeceklerdir.

Durumu dikkatle izliyen cemiyetimiz sınıf tüzüklerinin hazırlanmasında camiamız da temsil edecek bir yol aramaktadır. Bu münasebetle, aynımülâhaza ile meslek birliklerine sahip olmadıkları ileri sürülen Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler akademileri mezunları cemiyetleri ile Cemiyetimiz Ankara Şubesi maddenin değiştirilmesi için gerekli çalışmalara başlamışlardır.

Temennimiz bu çok yerinde tashihin biran yapıldığını görmektir.

İktisat Dergisi

Ekonomik Durum

Durgun Devreler

Şemseddin GÜLER

Devlet Plânlama Teşkilâtının 1965 yılı başında, buhranla ilgili olarak yayınladığı bir raporda, Ocak ve Şubat ayları için, ekonomimizin «Durgun Devreleri» i teşhisi konulmuştu. Hakikatte de bu aylarda; tarım alanında mahsullerin elde edilmeyişi, çiftçinin satın alma gücünün azalışı gibi faktörler yanında, iklim şartları itibarile de yatırımlar bakımından en elverişsiz bir devredir. Dış ticaret rakamlarına bakacak olursak, ihracat rakamlarının asgari seviyeye düşmesi de yine bu aylara tesadüf eder.

Zirai karakteri, diğer sahalara nazaran üstün bulunan memleketimiz için, Devlet Plânlamanın bu müşahedesine her hangi bir tenkidin yürütüleceği ümit edilmez.

Demek oluyor ki, kış mevsiminden sonra baharın başlamasile, yurdumuzun ticarî hayatına da bir canlılık gelmesi ve bunun yaz aylarında azami seviyeye ulaşması gerekmektedir.

Yaz mevsiminin nihayete ermekte olduğu şu günlerde memleketimizin ticaret alanındaki durumunu tetkik ve tahkik etmek maksadile, İstanbul Toptancı Tüccarlar Derneğinin her ay muntazaman yayınlamakta olduğu «Piyasa Durumu» ndan bir hayli enteresan sonuçlar çıkarmış bulunuyoruz. Bunu yaparken adı geçen derneğin tesbit ettiği 22 ticaret grubunun 1 - 7 ci ayların iş hacimlerine ait yedi aylık rakamları aldık ve 1964 yılı 12 ci ayındaki iş hacmini bütün gruplar için 100 itibar ederek, müteakip aylara ait yüzdelerin ortalamalarını bulduk.

Tablo I — En durgun aya nazaran, daha düşük seviyede iş hacmi müşahede edilen meslekler şunlardır :

Pamuklu mensucat	— % 2
İpekli mensucat	— % 10
Deri ve kösele	— % 11
Yün ipliği	— % 19
Yünlü mensucat	— % 21
Tuhafiye	— % 22
Boru	— % 23
Kereste	— % 30
Demir hırdavat	— % 32
Elektrik malzemesi	— % 34
Sıhhi tesisat	— % 41
Trikotaj	— % 61

Tablo 2 — En durgun aya nazaran daha yüksek seviyede iş hacmi müşahede edilen meslekler de şunlardır:

Kırtasiye	+ % 10
Çuval kanaviçe	+ % 14
Çukulata şekerleme	+ % 17.
Pamuk ipliği	+ % 25
İnşaat demiri	+ % 29
Hırdavat tuhafiye	+ % 32
Çivi	+ % 39
Züccaciye	+ % 40
Yağlı boya	+ % 43
Kalay	+ % 177

Birinci tabloda bulunan 12 iş kolunda, geçirdiğimiz yedi ay içinde, en durgun aydaki iş hacminden % 2 — % 61 arasında daha az iş olmuştur. Diğer tablo da güya ortalamaları leyhe fark veren iş kollarına aittir. Bunlarda da yalnız kalay istisna teşkil etmek kaydıla, diğerlerinde artış % 10 — % 43 arasındadır ki, bu rakamların da normal sayılabacak iş hacmi için yeterli olmaktan çok uzak olduğunu izaha dahi lüzum yoktur.

Geçen sene bu günlerde yine piyasadaki mevcut durgunluğun giderilmesi için Hükûmetin hazırladığı Ekstansiyonist yani «Genişleme» politikasına ait tedbirler üzerinde dururken bu tedbirlerle, memleketimizin bozuk olan ekonomik bünyesinin normal gelişmeye ulaşacağı-

nı kabullenmenin fazla iyimserlik olacağını belirtmiş ve bunlarla en fazla, içinde bulunduğumuz yüksek konjunktürün maruz kaldığı mevzii tikanıklıkların ancak bir müddet için önlenebileceğini izaha çalışmıştık.

Uzun bir süredir bu memleketin ekonomi politikası sahasında alınan tedbirlerin, en fazla, millî menfaatlerimize uygunluğu üzerinde durulmağa gayret edilmiş, bu tedbirlerin saiklerinin veya muhtemel sonuçlarını analitik ve kritik bir şekilde tahlil ve tenkidi tasviri manâsında bir politika güdülmemiştir. Bu yüzdendir ki alınan tedbirler, daha çok kısa vadeli sonuçlar vermiş veya faydalarının yanında başka sahalarda da zararlar tevhit etmiştir.

Ekonomik alanda bir tedbirin başarı kazanması için alınan tedbirlerin tasvir edilen gayeyi gerçekleştirmeleri ve bunun kabil olduğu kadar, müessir ve devamlı bir şekilde mümkün olabilmesi için ne gibi amillere bağlı olduğunu iyice tesbit ve tayin etmek lâzımdır.

Bugün memleketimizde; iç ve dış ticaret, ziraat ve toprak, vergi, banka ve kredi sahalarında alınan bir tedbir gösteremeyiz ki bünyemize uygun olsun ve tarafları memnun etsin...

Vergi sistemlerimizi kökünden değiştirdik ve def'alarca tadile uğrattık, fakat kurulan «Vergi Reform Komisyonları» mevcudu değiştirmenin çalışmalarile meşguldür. Bu memlekette yaşına basmış dış ticaret rejimi hemen hemen gösterilemez. Toprak reformuna gelince, nezaketli ikiz edasile ana rahminde oturuyor ve Serbest Muhasebecilik tasarısıyla birbirlerine «buyur» ediyorlar.

Şunu kabul etmek lâzım gelir ki; bu memlekette sosyal ve ekonomik bünyeyi, halkın muayyen bazı vasıflarını ve saireyi «Tanrı isteği» sanan yani bunları «Ebediyete kadar» değişmeden devam eden vak'alar olarak kabul eden büyük bir topluluk mevcuttur. Böyle bir ortamı uyarmak ve o'nu doğru ve belirli bir istikamette yürütmek elbetteki kolay bir problem değildir. Ancak bu noksanları gidermek yerine, bunlara yenilerini eklemeye çalışmak, kültür yönünden kifayetsiz topluluğun zihninde ilerici fikirler için şüpheler yaratmak, ne kendilerine ve ne de memlekete yararlı olmadığı aşîkârdır. Bunun en güzel örneklerini önümüzdeki genel seçimler münasebetile seçmenlerin hayal ettikleri koltuklar uğruna «sağın ortası» nı veya «Toprak reformu »nu «Komünist» lik olarak tanıtmaya gayretlerinde görüyoruz.

Bu ve buna benzer sebepler yüzündendir ki, ekonomi dışı «Psikolojik faktörler» memleketimizin ekonomik bünyesine müessir olmuş ve «Ticarî hayatı» en ölü bir noktada perçinlemiştir. Bu şartlar altında durgunluğu giderecek «Muharrik Kuvvet» tavsiyesinde bulunacak bir iktisatçı da bilgiden ziyade sihirbaz mehareti olması lâzımdır.

Bu itibarla 1961 yılından itibaren çalışmalarda bulunan ve memleketin ekonomik ve sosyal meselelerini açık bir forumda inceleyip aydınlığa kavuşturmağa çalışan ve dördüncü yıl faaliyetine geçirdiğimiz hafta başlayan «Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti» ne başarılar dileriz. Bu seneki konferansa, karma ekonomi sisteminde Türk tecrübesi ve dünya yüzündeki diğer tipik tecrübeler ve örneklerle konu teşkil edeceğinden ve bu konular Türk ve yabancı uzmanların iştirakile objektif bir açıdan inceleneceğinden memleketimizin çok önemli bir dâvasına ışık tutacaktır.

Hesap makineleri

Toplama makineleri

Yazı makineleri

Teksir makineleri

FACIT

49 17 66

**Eli Burla
ve Ortakları**

Karaköy, İstanbul

Ayın Ekonomik Olayları

Hazırlayan: Nihat Batur

Sayın Prof. Kamuran Görgün

İstanbul Sanayi Odası Umumi Katıplığıne tayin edildi:

Sayın Rıza Ormancı'nın Odanın Müşavirlik Kadrosunda çalışmaya başlamasından beri boş kalan Umumi katiplik kadrosuna Sayın Prof. Kamuran Görgün'ün getirilmesi büyük memnuniyet uyandırmıştır. Prof. Görgün İ.E.T.T. Umum müdürlüğü ve İstanbul Belediye Reisliği vazifelerini yapmış değerli bir idarecimizdir. Mesaisinden büyük istifade sağlanacağı ümit edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası A.Ş. Yugoslav dinarını dolar'a ve Türk Parasına göre ayarladı Yugoslav Dinarı'nın Amerikan Dolarına nazaran tesbit olunan muadeleti ve buna göre esas kuru:

100 Yugoslav dinar = 72. — kuruş (Esaskur)

1 Amerikan doları = 1250 — Yugoslav dinarı 9.8.1965. tarihinden itibaren tatbika başlanılmıştır.

Ticaret Bakanlığı Blüm ve kütük demir ithaline müsaade verdi.

İnşaat malzemeleri meyânında ani olarak beliren inşaat demiri sıkıntısı had safhaya varmış % 60 nisbetinde fiyat artışına sebep olmuştur. Bu durum karşısında Ticaret Bakanlığı 1965 yılı ikinci altı aylık Tahsisli ithal malları listesinin 388 sıra numarasında da kayıtlı ve bakanlık emrinde bulunan tanzim ve ihtiyat kotasında 1.000.000 dolar ayırarak aynı listenin 182 sıra numarasında kayıtlı 73.07.10 pozisyonuna gören blüm ve kütük demirlerin ithaline tahsis etmiştir. Tasislerin kullanma ve tayin yetkisi Sanayi Bakanlığı emrine bırakılmıştır.

Karma Ekonomi Konferansı 23. Ağustos-1. Eylül tarihleri arasında Kilyasta yapılıyor.

Bu münesebetle Dünyanın Sayılı İktisatçıları İstanbul da toplandılar. Memleketimizin sayılı İktisatçılarının ve iş adamlarının yakından takip ettiği konferansa Cemiyetimizin ve dolayısıyla İktisadi Hayat ısk tutmak gayesiyle neşredilen Dergimizin davet edilmeyişi büyük üzüntü yaratmıştır. Konferansta sırasıyla şu mevzulara yer verilmiştir:

- 1 — Gelişen Ekonomilerde Kamu sektörünün ve Özel sektörün Rolü
- 2 — Türkiye'de Karma Ekonomi - Teori ve Uygulama
- 3 — Karma Ekonomi - Pakistan Tecrübesi
- 4 — Türkiyede Siyasi Partilerin İktisadî düşünceleri
- 5 — İktisadî Devlet teşekküllerinin mahiyeti
- 6 — Karma ekonomi - İtalyan tecrübesi
- 7 — Türkiye Kalkınma Plânının felsefesi
- 8 — İskandinav Ülkelerindeki Karma Ekonomi

34ncü İzmir Fuarı Açıldı

20 Ağustos - 20 Eylül tarihleri arasında devam edecek olan 34ncü İzmir Enternasyonal Fuarı Sayın Ticaret Bakanı Macit Zeren'in kısa bir konuşmasıyla açılmıştır. İzmir Fuarına bu yıl 35 devlet katılmıştır. Bu yıl ayrıca Fuar'da ilk defa bir film festivali tertiplenmiştir.

CENTO Heyeti Şehrimizde

Yaş meyva ve sebze pazarlaması mevzuunda temaslar yapmak üzere 7 kişilik bir heyet ilk olarak şehrimizde alâkalılarla görüşmelere başlamıştır.

İstanbul'da Yaş Meyve ve Sebze Pahalılığı

Zihni TİRYAKİOĞLU

Şehrimizde, bu yıl taze meyve sebze fiyatlarının Haziran Temmuz devresinde ucuz olması icabederken bilâkis müstehlikin satın alma gücünü sarsacak kadar yüksek olduğu, herkes tarafından bilinen bir hâkikattir.

Hâldeki toptan satışlarda, bir evvelki yıl fiyatları ile bu senenin aynı gününe ait fiyatların mukayesesinde durum daha da açık olarak görülmektedir.

Malın Cinsi	1964 Fıatı	1965 Fıatı
	Lira	Lira
Yatak Limon Sandığı	40.—	70.—
Sırık Domates Kilosu	1.60	3.—
Sivri Biber »	3.25	5.—
Kemer Patlıcan »	12.—	35.—

Arz-talep mekanizmasının işleyişine tabi olarak teşekkül eden yaş meyve sebze fiyatlarına, esas itibarile arz, bazande talep cephesinden yapılan çeşitli müdahaleler bu günkü durumu meydana getirmiş bulunmaktadır.

Yaş meyve ve sebzenin hakiki müstahsilden nihaî müstehlike in-tikâli, bir takım kademeler tarafından yapılmaktadır.

Bu kademeler; 1 — İstihsal bölgesinde: Müstahsil, toptancı veya yarı toptancı sıfatile toplayıcı, aracı tüccar ve komisyonculardan, 2 — İstihlâk Merkezinde: Toptancı hâller de icrayı faaliyet edenlerden

(Kabzimallar, komisyoncular, parçacılar, madrabazlar) parakendeci sıfatı ile manav, pazarcı, sabit sergici, seyyar satıcılardan ibaret bulunmaktadır.

Çok hassas bir meta olan yaş meyve ve sebzelerin, fiat teşekkülünde arz cephesine müdahale çok kolay olduğundan bahis edilen kademe-lerde ekseriyetle bu cepheden harekete geçmektedirler. Mevcut mal miktarının istekli talep ünitelerinin miktarından noksan olması da yaş meyve sebze satışlarında fiatların derhal yükselmesine sebep olmaktadır.

Mal miktarındaki azalma ya hakiki veya zahiri olabilir.

Hakiki mal azlığı; umumiyetle iklim şartlarının müsait olmayışından ileri gelmektedir.

Ayrıca, tesiri küçük dahi olsa hissedilen bir husus da; müstahsilin bir yıl önceki fiatları düşük bularak bazı cinslerin (dikililerde istisnaen) ekiminden sarfinazar etmesi ve bu suretle o cins malın istihsal hacminde bir daralmaya sebep olmaktadır. Bu durum geçici olup bütün cinslerin fiatının yükselmesine tesir etmemektedir.

İstanbul'a Akdeniz muntıkasından, bunu takiben Ege bölgesinden ve bundan sonra Marmara havzasından ve son olarak şehir civarından taze meyve ve sebze gelmektedir. Ekili ve dikli cinslerden bir kaç hariç olmak üzere, belirtilen istihsal bölgelerinde, hemen hemen aynı cinsler yetismekte ve sevkedilmektedir. Ancak bu bölgelerde aynı cins mahsüllerin idrakinde bazen gecikme vuku bulur ki, bu gecikmeler kısa bir müddet mal darlığına dolayısıyla muayyen malların fiatlarının cüz'i bir miktarda yükselmesine sebep olur.

Meselâ: Mersin'den domates sevkiyatının sona ermesile İzmir'in sevkiyata başlaması arasında bir iki gün gibi bazan bir gecikme olabilir. Aynı şekilde İzmir ile Bursa yahut Bursa ile yerli arasında böyle bir gecikme olabilir.

Demek oluyorki; yaş meyve ve sebze fiatlarının bu kadar yüksek olmasına hakiki bir istihsâl azlığı sebep teşkil etmemektedir.

İstihsâlde bir evvelki yıla nazaran tesiri büyük bir azalma mevcut bulunmadığına yani istihsâl hacminde bir daralma olmadığına göre, fiatların yükselmesi sebeplerini başka faktörlerde aramak icabetmektedir .

Bu arada mühim bir noktaya işaret etmek yerinde olur:

Şehir nüfusunun artma nispetinin gelen mal miktarının artma nisbetinden yüksek olması İstanbul'da bir talep fazlası meydana getirmekte ve bundan dolayı yaş meyve ve sebze fiyatlarında daima bir yükselme temayülü mevcut bulunmaktadır.

Ayrıca istihsâl bölgelerinde sevk edilen malların standart olmayışı gelen malların parakendeci esnaf tarafından boylara ayrılması, keza fiyatlar üzerine tesir eden diğer bir sebep olarak gösterilebilir.

Bu umumî izahattan sonra bugünkü fiat yükselmesine sebep olan zahiri mal darlığını, satış usullerini, kontrol durumunu ve alınan tedbirleri kısaca gözden geçirelim.

Zahiri mal darlığını yaratan ilk ve tesirli usul; istihsâl bölgesinden muayyen cinslerin sevkîyatının ya durdurulması veya küçük partiler halinde idareli olarak yapılmasıdır.

Bu usul kadar tesiri büyük olmamakla beraber ikinci bir yol ise; istihlâk merkezine gelen malların hâl içindeki satış mahallerine azar azar taşınması şeklîdir.

Her iki şekilde de, büyük ve istekli alıcı kitlesinin mevcudiyeti, fiyatların (birinci usulde daha çok, ikinci usulde nisbeten) yükselmesine sebep olmaktadır.

Satış usulleri :

Hâllerde toptan satışlar, münhasıran hâllerde kendilerine yer tahsisi ile satış müsaadesi verilen hakikî ve hükmi şahıslar tarafından, komisyoncu sıfatile yapılmaktadır.

Satışlar, pazarlık suretile mutabık kalınan fiattan, peşin para ve net vezin üzerinden yapılmaktadır. Kaplar da rehin ile verilir.

Hâllerde satış yapanlar mevcut malları parakendeci esnafa, toptan satın almayı arzu eden halka, resmî ve hususî müesseselere ve ci-var Vilâyet esnafına satarlar.

İstihsâl bölgesinde elde edilen bir mahsulün, normal olarak nihai müstehlikin eline geçmesi, evvelâ sevkîyatçıdan sonra kabzımal veya komisyoncudan ve daha sonra perakendeciden netice itibarile üç elden geçmesiyle mümkün bulunmaktadır.

Mal, istihsâl bölgesinden ister hakiki müstahsil tarafından olsun, isterse aracı veya toplayıcı tüccar tarafından olsun, yahut toptancı hâllerde icrai faaliyet edenler tarafından aracı ve toplayıcı tüccar gibi önceden avans verme veya bağ ve bahçenin yüzünü satın almak suretile olsun (sermaye malı) toptan satış mahâlline gelen mallar müstahsil malî telâkki edilir ve toptan satışlar komisyoncu sıfatile yapılır.

Evvelce hâllerde konmuş bulunan mal alma defteri ve karne mecburiyeti kaldırıldığından bu gün hâlden mal alımı tamamen serbest bulunmaktadır. Hâlde satılan mallar fiili durumda madrabaz denen bir zümre tarafından ilk el olarak satın alındıktan sonra ancak perakendeci esnafın eline geçebilmektedir.

Madrabazlar, hiç bir hizmet karşılığı olmadan gelen mallara satış saatinden önce el koymak ve bilâhare satın aldığı malın birim fiatı üzerine duruma göre bir zam yaptıktan sonra birinci el olarak aldığı malları perakendeci esnafa satmaktadırlar. Gelen mal müstesna kaliteli bir mal ise veya ilk ve son turfanda bir mal ise bu çeşit mallar bir ikinci madrabaz gurubunun eline geçtikten sonra ancak, perakendeci esnafa intikâl edebilmektedir. Perakendeci esnaf yüksek fiatla satın aldığı malları kendine göre boylara ayırmak ve firesini de hesaplamak suretile ayrıca bir kâr yüzdesi de ilâve ettikten sonra nihai müstehlike satmaktadır. Bu şekilde yapılan satışlar hakiki müstahsil ile nihai müstehlik kaderinin muayyen zümrelerin ellerine terkedilmesine imkân vermiş olmaktadır.

Yapılan Kontrollar :

Hâllerde satın alınan malların dışarı çıkarılabilmesi için (perakende satışlarda kontrolü sağlayacak) fatura gösterilmesi ve çıkış kapısında faturanın mühürlenmesi mecburiyeti vardır. Hâlden mal ancak bu şekilde dışarıya çıkarılmaktadır.

Evvelce hâlden mal alanların ibraz etmekle mükellef bulundukları mal alma defterinin kaldırılması gerek perakendeci esnafın satışını ve gerekse hâlde icrai faaliyet edenlerin satışını kontrol bakımından çok müessir bir hâl çaresini de yok etmiş oldu. Mal alma defterinin kaldırılması, kapı kontrollerinin sıhhatle yapılamaması hem Belediye Gelirinin ziyana, hem madrabazların türemesine ve hemde esnafın faturasız çıkardığı malı dilediği fiattan satmasına imkân vermiş olmaktadır.

Perakendeci esnaf gurubundan bilhassa seyyar satıcıların kontrolü hemen hemen imkânsız gibidir.

Hâlden faturasız mal çıkışı, müstahsil bakımından, malının hâlde yüksek fiata satılmasına rağmen kendisine düşük fiattan hesap ödenmesine sebep olmaktadır.

Diğer bir husus da fiatların yükselmesi bakımından istihsâl bölgesinden malın az geldiği kanaatini uyandırmasıdır.

Şöyleki :

Evvelce Hâle gelen mallar, dışarda vasıttadan boşaltılmadan tesbit memurları tarafından parça olarak tesbit edilir, bilâhare satış mahalline taşınırdı. Bu usul bazı gayri meşru davranışları zorladığı için, Toptancı Hâllerin Sureti İdaresine ait Kanunun yürürlüğe girmesile kaldırılarak bunun yerine (müstahsil faturası, mal beyannamesi ve günlük satışlara ait günlük satış bordrosu ve müşteriye fatura kesme) suretile satışta kontrol mecburiyeti konmuştur.

Günlük satışların neticesi satış bordrolarına intikâl ile gelen mal miktarı tesbit olunmaktadır.

Kapıdan, satılan malların faturasız çıkarılması, bordroda noksan kayıt yapılmasına dolayısıyla gelen mal miktarının eksik tesbit edilmesine sebep olmaktadır.

Aynı şekilde, toptan sebze ve meyve satış fiyatlarının yüksekliği, Belediye gelirinin arttığı zannını uyandırmaktadır. Hakikatte ise, kayıtlara intikâl etmeyen faturasız mal satışı, yani gizli yapılan satışlardan elde edilecek miktar kadar, Belediye gelirinin de ziyana yol açmaktadır.

Arzedilen hususların izalesi bakımından :

Elde mevcut mevzuata göre hâllerde, kendilerine yer tahsisi ile satış izni verilenlerden başka hiçbir kimsenin hâl içinde satış yapmasına müsaade edilmemesi ve madrabazlığın ortadan kaldırılmasına önem verilmesi ve bunun kat'i surette takip olunması,

Kapılardan mal çıkarken faturasız çıkışına mani olunması,

Gelişi güzel toptan satışlar yerine 150 sayılı kanunun Belediyelere verdiği yetkiye müsteniden gelen mallara (En iyi cins mal için) azami toptan satış fiyatı tesbiti,

Hâle gelen malların satış saatinden önce tamamen hâl içindeki satış yerlerine taşınması,

Perakendeci esnaf nezdinde fatura ve perakendeci kâr haddi tatbikatı kontrolünün müessiriyeti sağlayacak şekilde yapılması gibi; ifası zaruri hususlar yaş meyve ve sebze fiyatlarının yükselmesini frenleyici ve tatbikatında müşkülâta mahal bırakmayacak başlıca tedbirler olarak ele alınabilir.

Geniş ve dağınık talep ünitelerinin birleşerek artan fiyatlar karşısında boykot yapmak suretile fiyatların frenlenmesini veya düşmesini beklemek bu günkü ortamda mümkün bulunmamaktadır.

İstanbul'da yaş meyve ve sebze fiyat artışlarına mani olmak için, Kadın Haklarını Koruma Derneğinin örnek ve öğülecek boykot kararı ne yazık ki arzu edilen neticeyi sağlayamadı. Boykot kararının haklı ve yerinde alınmış bir karar olmasına ve şehir halkına önceden duyurulmasına hattâ bazı teşekküller tarafından desteklenmesine rağmen, tatbikatı umulan neticeyi vermedi. Zira bu hususta toplum şuuru seviyesine ulaşmamış ve gelişmemişti. Bu bakımdan boykot kararı ile tatbikatı fantazik bir teşebbüs olmaktan ileri gidemedi.

Herşeye rağmen, yabancı Ülkelerde yerleşmiş ve tatbikatından beklenen netice alınmış boykot usulünün memleketimizde ilk tatbikçisi olarak Kadın Haklarını Koruma Derneğinin bu teşebbüsü ilerisi için ümit veren güzel bir davranış olarak takdire şayan bulunmaktadır.

Bu günkü durumun düzelmesi için yaş meyve ve sebze fiyatlarının teşekkül ettiği Toptancı Hâllerden, müstahsil bölgelerden ve perakendeci esnaftan neş'et eden ve büyük fiyat dalgalanmalarına sebep olan amillerin ortadan kaldırılması icabetmektedir. Bu maksatla yapılması gerekli hususlar sırasile:

1 — İstihsâl bölgelerinden aynı boy ve kalitede yani standart mal sevk edilmesi,

2 — Toptancı Hâllerinin inhisarcılığa mani olacak ve kolay çalışmayı temin edecek şekilde geniş bir saha üzerinde kurulması ve bu ticaret koluna uygun teknik yapıda olması,

3 — Toptancı Hâllere bağlı perakendeci hâller yani daimi semt pazarları tesisi,

4 — İstihsâlden istihlâke kadar aradaki bütün kademelerin devamlı surette ve iyi bir şekilde murakabe edilmesi suretile ancak arzu edilen gayeye yaklaşmak imkânı hasıl olacaktır.

Not: Yakında neşredilecek kitabımda, bu konular üzerinde daha geniş bilgi verilmiştir.

Sınaî İşletmelerde Teşebbüs'ün temel anahtarı Maliyet Fiatı

«L'Usine Nouvelle» den
Çeviren: Erol EVGİN

«Gelişme» nin yavaşlaması karşısında Fransız sanayi otoritelerinin endişeleri, Ortak Pazar'ın son vâdesinin yaklaşmasıyla duyulan telaş yüzünden daha çok artmıştır. Devamlı olarak genişleyen ve yerli ekonomiler üzerinde etkisi günden güne çoğalan «dış rekabet» konusu Roma Antlaşması'nı imzalayan memleketler arasında tahdide tabi tutulmadığından üye olmayan memleketlerin kendi çıkarları için, daima temsil edilegemekte oldukları pazarlarda durumlarını kuvvetlendirmek üzere kesif faaliyete girişmeleri gayet tabii bir olaydır.

Meydana gelen bu yeni ekonomik gelişme karşısında, kamu otoriteleri gerçeklere dayanıp bu duruma uymaktan başka çare bulamayarak «dışarı'ya açık» bir ekonominin zorunlu olduğu tezinde birleştiler. Muhtelif zamanlarda Hükûmet çevrelerinin ısrarla tekrarladıkları fikir şudur: «Meselenin çözümü sadece maliyet fiatlarının ıslâhı ile mümkündür.»

Bu yönde çalışmaların henüz başlamamış olduğunu söylemek hatalı olur, zira istihsal imkânlarının modernleştirilmesi işi ile genel giderlerin azaltılması için teşebbüs'lerin birleşerek bir merkezden idare edilmesi husususunda gayret gösterilmiştir; fakat elde edilen sonucun önemini iyice takdir için bu imkânların teşebbüsler ve rakip memleketlerin kabiliyet sahalarını ilgilendirdiğini ve gruplaşarak birleşmelerin ancak istihsal imkânlarının zorlanması kadar rakiplik durumunda da

olumlu bir şekil arzettiği ölçüde yararlı olabileceğini unutmamak gereklidir. Lâkin sadece bu tedbirlerin yeterli olduğu düşünülmemelidir.

Devamlı gelişmeleri devamlı intibakların takip etmesiyle gerçekleştirilen «terakki» nin esas karakteri «hareket» olduğuna göre «rakip olabilmek» ve «rekabette sürekli başarı» gibi hayati meselelerin halli ancak yeni çalışma araçlarının araştırılması ile mümkündür. Bu amaca ulaşmak için «materyel» yatırımlar kadar kârlılıkla ilgili ve yeni bir materyelin alımında istihsal bedelleriyle, teşebbüs'ün başarısı için lüzumlu çalışmayı mümkün kılan «entellektüel» yatırımların da önemini belirtmek isteriz. Bu ilkenin yeterli olabilmesi ve maliyet fiatlarının zorlanmasında başarı elde edebilmek için de bilimsel yollardan hareketle kâfi derecede işletilmemiş yolları araştırmak yerinde olacaktır.

Teşebbüs'ün müşterek gayesi olan «rakip kalabilmek ve rekabette ilerlemek» için yapılacak bütün fiillerde bugün bir çalışma aracı haline gelen «maliyet fiatı» aşağıda belirtilen bazı mecburiyetleri içine alır:

- 1) İş'in mahiyetini tetkik ve tespit ederek kârlılık derecesini araştırmak: istihsal sahasının işlenmesi,
- 2) Aşağıdaki iki şekil altında teşebbüsün faaliyetini kontrol etmek:
 - a) Genel idarenin kademeli kontrolü: faaliyet, istihsal kabiliyeti, bütçeye uygunluk derecesi.
 - b) Dahili kontrol: azami ve asgari faaliyetin tespiti, mes'ul kademelerin teşkili ile muntazam çalışmayı temin için lüzumlu araçların tespiti.
- 3) İleriyi görebilmek, yani elde edilen neticeyi istikbale matuf kılabilmek. Bu da bir müessesenin istikbal için kısa veya uzun vadeli kararlar alabilmesi, yatırımların ve ticaret veya imal politikasının istikametinin tespiti için elzemdir.

Bu üç kısmı aşağıda «G.P. metodu» ile tetkik edeceğiz. Şunu kısaca açıklayalım ki «G.P. metodu» nda makine ve hizmetlerin istihsal değerleri imâl ettikleri maddeye göre, para birimi olarak değil, sarfedilen istihsal gayreti (G.P.) olarak hesaplanır; neticeler ise atölye veya madde ortalaması olarak değil, her makine, her ameliye ve hattâ her mamûl madde için ayrı hesaplanır.

Misâl: Torna makinesi (Skoda)	20,2 G.P. saat
Torna makinesi (Cifal)	25 G.P. »
Yarı otomatik torna makine-	
lerinin ayarı ve çalıştırılması	18 G.P. »
X maddesi	32 G.P. »
Y maddesi	85 G.P. »
veya X maddesi (imalâtta)	100 parça : 32 G.P.
	1000 » : 28 G.P.

I — Maliyet fiatının birinci mükellefiyeti :

Maliyet fiatı için önce iş'in mahiyetini tespit ile istihsal sahası üzerinde işlemelidir, bu sahanın olgunlaşma imkânlarını araştırmalıdır.

Aşağıdaki cetvelde istihsal değerlerinin G.P. metoduyla tahlili ve G.P. birimine çevrilme şeklini göreceğiz:

Masraf çeşitleri	1. ameliye	2. ameliye	3. ameliye
	Paralel torna	Yarı otomatik torna	2. ameliyedeki tornanın ayarı ile çalıştırılması Y
	X	Y	
Direkt işçilik ve nakliye	8	6	10
Endirekt işçilik	1	2	2
Çerçeveleme ve ustalık	0,5	0,5	0,5
Elektrik	1	2	0,5
İstihlâk maddeleri ve küçük aletler	2	3	3
Muhafaza ve temizlik ...	0,5	0,8	0,8
Teşebbüsün genişliği ile ilgili masraflar (ısıtma, aydınlatma, arazi vergisi)	0,10	0,15	0,15
Maddenin kıymeti ile ilgili masraflar (şerefiye, sigorta)	0,05	0,1	0,1
Teknok amortismanlar	1	2	2
F (Frank)	14,15 F	16,55 F	19,05 F
Bu fabrikada G.P. nin değeri 3,5 F olduğuna göre:			
Ameliyelerin G.P. değerleri	4 G.P. saat	4,7 G.P. saat	5,4 G.P. saat

Bu cetvelde görüldüğü gibi teşebbüsün bütün faaliyetinin G.P. metoduyla teknik tahlili yapılabilir.

Belli bir süre içinde teşebbüsün faaliyetinin tam bir tablosunun tanziminde iki değişken rol oynar:

$$\begin{aligned} \text{İmâl edilen G.P. adedi} &= \text{istihsal ölçüsü} \\ \text{G.P. fiatı} &= \text{hasılât ölçüsü} \end{aligned}$$

Bu «bilgi verme» tablosu statik bir durumu göstermekte olup sadece zihnin tatmini içindir. G.P. birimiyle belirtilen istihsal değerlerinin ıslâhı işine geçildiğinde tablo dinamizm kazanmış olur.

Yukarıdaki tabloda hareket edilerek hazırlanmış birkaç misâl daha görelim:

1. — Malzemenin en iyi kullanılma tarzının araştırılması :

Oyulacak bir parça tasavvur edelim ki bu

-ya P.1 vasfındaki işçinin kendisinin ayarladığı paralel torna ile yapılır.

-yahut O.S.2 vasfındaki işçi tarafından P.2 vasfındaki işçinin ayarladığı yarı otomatik torna ile yapılır.

Eğer paralel torna parça başına t 1 müddete ihtiyaç gösteriyorsa, ameliyenin G.P. olarak değeri 4t 1 dir, zira bu makinenin saat değeri 4 G.P. dir.

Eğer yarı otomatik tornanın parça başına t2 ve n adetteki parça serisinde ayar için t3 müddete ihtiyacı varsa ameliyenin G.P. değeri:

$$\frac{5,4 \text{ t3}}{n} + 4,7 \text{ t2}$$

t1, t2, t3 bilindiğine göre bu durumda hangi miktar parçadan sonra paralel torna yerine yarı otomatik tornanın kullanılacağı anlaşılacaktır.

$$4 \text{ t1} = \frac{5,4 \text{ t3}}{n} + 4,7 \text{ t2}$$

olduğuna iki makinenin değeri aynı olacaktır, yani

$$n = \frac{5,4 \text{ t}_3}{4 \text{ t}_1 - 4,7 \text{ t}_2}$$

Bu n kıymetinden daha yüksek miktar için yarı otomatik torna ekonomik olacaktır. Buna karşı,

$\frac{t_1}{t_2} < \frac{4,7}{4}$ olduğunda imâl miktarı ne olursa olsun paralel torna daha ekonomik olacaktır.

Bu durumda bir işte kullanılan ve G.P. saat olarak değeri bilinen teçhizatın ve çalışılan müddetin yardımıyla bir işe başlarken her hal için F olarak çalışma değerlerini yeniden hesaplamadan, en az masraflı teçhizatı öğrenmek mümkün olmaktadır.

Yarı otomatik tornanın kabulünde paralel tornaya nispetle izafi tasarruf değeri:

$$\frac{5,4 \text{ t}_3}{n} + 4,7 \text{ t}_2 - 4 \text{ t}_1 = \frac{5,4 \text{ t}_3}{n 4 \text{ t}_1} + \frac{4,7 \text{ t}_2}{4 \text{ t}_1} - 1$$

Bu formülün uygulanması, faaliyet müddetinin kısalığının her zaman en düşük değerlere götürmediğini gösterir.

Bu metodun kullanılması ise genel hizmet değerleri içinde değişik değerlerin (her makinenin saat değeri, her çalışma ameliyesinin değeri, ayar ve çalıştırma) G.P. gibi tek birimle ifade edilerek malzemenin en iyi ve verimli şekilde kullanılma tarzını bulmağa yarar.

2. — İmalât seyrinin en ekonomik şeklinin araştırılması :

G.P. saat değerleri A1,A2,A3,A4;
B1,B2,B3,B4;

ve faaliyet müddetleri birinci halde t1,t2,t3,t4;
İkinci halde t'1,t'2,t'3,t'4

olan ve 4 ameliyeye ihtiyaç gösterip A ve B ile ifade edeceğimiz iki seyrin usulü tasavvur edelim.

Her seyrin izafi değerleri şöyle olacaktır:

- A seyri: $A_1 t_1 + A_2 t_2 + A_3 t_3 + A_4 t_4$;
- B seyri: $B_1 t'_1 + B_2 t'_2 + B_3 t'_3 + B_4 t'_4$.

İmalât seyrinin en ekonomik şeklini araştırılması, değerler ortalamasının değil, her ayrı ameliyenin kullanma değerinin bilinmesiyle kabildir.

Formül, istihsal değerlerine katılan bütün masrafların tespitile uzun ve karışık hesapları gerektiren her ameliyenin ayrı ayrı F olarak değerlerini hesaplamadan kâfi doğrulukla G.P. sayesinde tatbik imkânı bulmaktadır.

3. — Tek işçi tarafından yönetilen makineler grubunun verimlilik derecesinin tetkiki :

Aynı makinelerden n adedinin tek işçi tarafından yönetildiğini düşünelim; bu işçi makinelere lüzumlu ham maddeyi tatbikle bunların iyi işlemelerine nezaret etmektedir.

Kendisine teslim edilen makine adedi arttıkça her makinenin istihsalı de azalacaktır, zira işçinin bu makineler için ayıracağı zaman da eksilecektir.

İdare edilen n adetteki muhtelif makine için istihsal birimi P yi istatistik ölçülerle belirtmek mümkündür : $P = f(n)$

Aynı makinenin işçilik hariç, G.P. saat değerine C2, tek işçiliğin saat değerine C1 diyelim.

Bir makine üstündeki ameliyenin G.P. olarak değeri:

$$V = \left(\frac{C_1}{n} + C_2 \right) \frac{1}{P}$$

1
— bir ameliyenin faaliyet müddeti göstermektedir. P nin değişmesi ve n

nin yardımıyla V nin minimum noktasındaki n değeri belirtilebilir.

C1 = 3 G.P. saat

C2 = 5 G.P. saat olsun.

$$1. \text{ hal: } n = 1 \text{ — } P = 100 : V = (3 + 5) \frac{1}{100} = 0,080 \text{ G.P.}$$

2. hal: $n = 2$ — $P = 100 : V = \left(\frac{3}{2} + 5 \right) \frac{1}{100} = 0,065 \text{ G.P.}$
3. hal: $n = 3$ — $P = 98 : V = \left(\frac{3}{3} + 5 \right) \frac{1}{98} = 0,061 \text{ G.P.}$
4. hal: $n = 4$ — $P = 97 : V = \left(\frac{3}{4} + 5 \right) \frac{1}{97} = 0,059 \text{ G.P.}$
5. hal: $n = 5$ — $P = 80 : V = \left(\frac{3}{5} + 5 \right) \frac{1}{80} = 0,070 \text{ G.P.}$

Asgari değer 4. halde gerçekleşmiştir. Sadece işçilik saatleri üzerinde muhakeme yapıldığı netice başka **olacaktı**, zira bir saatlik çalışma için:

$n = 1$	için	100
$n = 2$	»	200
$n = 3$	»	294
$n = 4$	»	388
$n = 5$	»	400

istihsal miktarı elde edilecekti ki bu 5. halde 2. halin yarı değeri intibahı uyandıracığından doğruluktan uzak **olacaktı**.

4. — Bir ameliye değerinin azaltılma imkânının araştırılması :

İstihsal imkânlarının en iyi şekilde kullanılmasından başka G.P., imalâtın her safhasında gayretleri boşa harcamadan istihsal değerlerini ıslah imkânının araştırılmasına da yarar.

— Bir maddenin şekil değiştirme değerinin tetkiki, ki o maddenin hangi safhalarda daha yararlı olabileceğini tespiti yarar. Misâl:

A parçası	=	20 G.P.	
B »	=	70 G.P.	
C »	=		180 G.P.
Montaj	=		30 G.P.
Maddenin yekûn kıymeti :			300 G.P.

Bu tablo C parçasının değerinin önemini açıkça ortaya koymaktadır. C parçasının fiyatında yapılacak % 10 indirim maddenin yekûn değeri üzerinde A parçasının değerinden % 85 indirim yapıldığı ölçüde

tesir edeceğinden gerçekleştirilmesi daha kolay olacaktır, demek ki gayretin bu yönde toplanması gerekmektedir.

Bu durumda, aşağıdaki misâlde görüleceği üzere parçanın şekil değiştirme değerini C.P. olarak belirtmek gerekecektir.

— C parçasının şekil değiştirme değerinin tetkiki :

Ameliyeler	1	2	3	4	5
	10 G.P.	110 G.P.	30 G.P.	20 G.P.	10 G.P.
	Madde alımı ve kontrolü	Torna işi	Delme işi	Düzleme işi	Nihai kontrol

Demek ki evvelâ gayretlerimizi torna işi üzerinde toplayacağız. Daha yukarıda imalât esnasında en ekonomik maddenin bulunmasını görmüştük, fakat torna ameliyesinin tahlili başka çalışmaları da gerektirecektir.

— Torna ameliyesinin tahlili :

Bu ameliye aşağıdaki tabloda görüleceği gibi 55 G.P. değerli iki saatlik müddet ihtiyaç gösterir.

% =	30	12	3	12	16
	Direkt işçilik	Endirekt işçilik	Çerçeveleme, ustalık	Enerji, elektrik	Aletler
% =	3	5	5	14	= 100
	Muhafaza, temizlik	Isıtma, aydınlatma	Vergiler	Amortisman	

Aşağıdaki ameliyeler tetkik edilebilecektir:

a) İmalât müddetinin azaltılması:

— Hizmetin en iyi şekilde tanzim ve tertibiyle,

— İşçiliğin en iyi şekilde seçimi ve nezaretiyle mümkündür.

Görülüyor ki ustalık ameliye değerinin sadece % 3 ünü teşkil etmektedir. İşçiliğin % 50 takviyesi istihsalde % 10 bir artma meydana getiriyorsa, 2 saatlik müddet 1,80 e inecektir. Ameliyenin G.P. saat kıymeti de artacak ve 55 G.P. yerine $55 \times 1,015 = 56$ G.P. olacaktır.

Fakat kazanılan zaman bu ameliyedeki maddenin birim değerinin ıslahına yarayacak, 110 yerine % 9 luk bir kazançla $56 \times 1,80 = 100$ G.P. olacaktır.

b) Aletlerin istihlâindeki artmanın yakından tetkikiyle kesme şartlarında meydana gelen değişmeler; görülüyor ki bu istihlâkteki % 50 artış toplam değeri % 8 arttıracaktır, ki bu da imalât müddetinde mümasıl bir azalmayı meydana getirecektir.

c) Bu ameliye içindeki değerinin önemi dolayısıyla işçilikten azamî istifade edilmesi. Meselâ: eğer mümkünse 2 makineyi bir işçiyle idare etmek; bu da ameliyenin değerini, eğer işçiliğin sadece saat de-

30

ğeri dikkate alınırsa, % 50 değil, $\frac{30}{2} = \% 15$ azaltacaktır.

2

d) Ameliye değerine daha uygun bir malzemenin kullanılması.

Görülüyor ki teşebbüslere ve teknik servislerine maliyet fiatlarını ıslah ve rahatlıkla çalışmak için çeşitli imkânlar mevcuttur.

G.P. biriminden istifade ile başka misâller de verilebilir: ameliye araştırması, hudutlu programlandırma, marjinal fiatların tertibi, istihsal değerleri üstünde faaliyet seviyesinin tespiti, gibi.

Konuyu tamamlamadan evvel, istihsal değerlerinde esaslı bir ıslahat sonucunun nadiren «görülebilir» değişmeler arzedeceğini söyleyelim, fakat umumiyetle tek olarak ihmali kabıl görünen gayretlerin toplamının, bir bütün olarak alındığında, rekabetin şiddetlenmesi karşısında teşebbüsün rakiplik durumunda tutunarak ilerliyebilmesi için gerekli «maliyet fiatı» na etkisinin büyüklüğü anlaşılır.

II — İkinci mükellefiyet : k o n t r o l

Bu kontrol iki muhtelif şekilde tahakkuk eder:

1) Genel idarenin kademeli kontrolü: bu kontrol sayesinde faaliyet seviyesi, gerçek istihsal miktarı, verimliliğin artırılması, bütçeye uygunluk dereceleri kolaylıkla tespit edilebilir. Bu kademede muhtelif bilgiler fazla vesaike lüzum göstermeden terkibi bir şekilde belirtilir.

2) Fabrika ve atölye seviyesinde daha derinleştirilmiş kontrol, ki bu kontrol gerekli tedbirlerin alınması için aksaklıkların tespitine, verim ve faaliyet azalmasından mesul kısımların teşkiline yardım eder.

Birinci mükellefiyeti teşebbüsün «fotografi» sine benzetirsek ikinci mükellefiyete «radyografi» demek gerekecektir.

1. — Genel idarenin kademeli kontrolü :

Bu kademede «idare» nin müessir bir şekilde faaliyetine devam edebilmesine cevap verecek bir terkip (synthèse) için fazla vesaike lüzum yoktur.

G.P. metoduyla bu gayeye dört unsurla ulaşılır:

- fabrikanın azamî istihsal kapasitesi
- gerçekleşmiş istihsal miktarı
- gerçekleşmiş istihsal ile azamî istihsal arasındaki nispet, yani faaliyet seviyesi

— istihsalin gerçekleştiği en iyi veya en kötü şartlar, yani verimlilik seviyesi.

G.P. metodunda, birbiriyle ilgisi olmayan esasların, cisimlerin istihsal gayreti birimi (G.P.) veya ilâve kıymet birimi adı altında, mukayeseye imkân verebilen tek bir birimle ifade edildiklerini görmüştük.

Şimdi bu dört unsuru G.P. metoduyla inceleyelim:

- fabrikanın aylık azamî istihsal kapasitesi: 300.000 G.P. veya 300.000 istihsal birimi;
- mezkûr ayın istihsali: 270.000 G.P.
- faaliyet seviyesi:

$$\frac{270.000}{300.000} = \% 90$$

— verimlilik seviyesi: bu malûmat G.P. biriminin değeriyle, yani teşebbüsün bir (G.P.) istihsal birimi yaratmak için sarfettiğinin fiyatıyla elde edilecektir.

$$\frac{\text{masraflar toplamı}}{\text{istihsal edilen G.P. adedi}} = \text{G.P. nin değeri}$$

Aynı unsurlar, fiziki birimlerle ifade edildiklerinde tam bir vuzuh getirmeyeceklerdir, zira çeşitli fabrikaların bütün teşebbüslerinde ilâve kıymet, zikredilen fiziki birimden imal edilen maddelere nispetle çok farklıdır.

Fabrikalarda aynı ham madde için 1 de 20 ye kadar ve daha fazla değişebilen, kilo'ya ilâve edilen kıymetler bulunur. Bu durumda istihsal tutarının ton olarak ifadesi nasıl olacaktır?

Kilo başına 80 G.P. veya istihsal birimi ilâve edilen 400 tonluk maddenin istihsali, kilosuna 30 G.P. ilâve edilen 600 tonluk maddenin istihsalinden daha önemli olacaktır.

Bu halde, ağırlıklarla belirtilen istihsal durumu İdare için birşey ifade etmeyecektir; bu malûmat diğer unsurlar hakkında elde edilecek bilgiyi henüz başlangıçta zedeleyecektir, şöyle ki bir tonluk istihsal için yapılan giderler «verimlilik müşiri» ni tanımaya yetmiyecektir.

İlâve edilen kıymetin miktarını belirten fizikî birimler, düşünülen birimle aynı olmadığından bütçe öngörülen rakkamlarla hakiki kontrole imkân vermez; bunun içindir ki bütçe rakkamlarını G.P. metodunda yararlanarak G.P. ile değerlendirip isabetli kontrolü yapmak mümkündür.

Aşağıda bir bütçe şeması verelim:

Madde No.	100 kg. ın G.P. değeri (1)	İstihsal ağırlıkları «kg» (2)	İstihsalin G.P. değeri (1 x 2)
112	209	74.500	155.705
80	152	48.000	72.960
104	188	11.000	20.680
100	200	51.000	102.000
118	216	54.500	117.720
		239.000 kg	469.065 G.P.

Bu istihsal için 1 501 520 F'lık masraf tamini yapıldığına göre G.P. istihsal biriminin değeri:

$$\frac{1\ 501\ 520\ F}{469\ 065\ G.P.} = 3.20\ F\ \text{olacaktır.}$$

X ayını ele alarak sonuçlarını bütçeyle karşılaştıralım:

Maddeler	100 kg. in G.P. değeri (1)	İstihsal ağır- lıkları «kg» (2)	İstihsalin G.P. değeri (1 x 2)
112	209	70.000	146.300
80	152	61.000	92.720
104	188	48.000	90.240
100	200	32.000	64.000
118	216	28.000	60.480
		239.000 kg	453.740 G.P.

Görülüyor ki tahmin edilen tonaj bütçe tahminlerine göre uygundur, ancak istihsal 15.325 G. P. noksandır.

$$469.065 \text{ G. P.} - 453.740 \text{ G. P.} = 15.325 \text{ G. P.}$$

Şüphesiz, bu istihsal için yapılan masraflar toplamı 1.480.240 F. olduğunda İdare ve kontrol servisleri iyi şekilde karşılayacaklardır ki, bu bütçeye göre $1.501.520 \text{ F} - 1.480.240 \text{ F} = 21.280 \text{ F}$ lık bir tasarruf demektir.

Böylece mesul servisler tebrik mi edileceklerdir? Bir kere fabrika, bütçede öngörülenden daha fena şartlarda çalıştırılmıştır, bu da G.P. (ilâve edilen kıymet birimi) değerinin yükselmesine yol açacaktır.

$$1.480.240 \text{ F}$$

$$= 3.25 \text{ F. Halbuki bütçede öngörülen } 3.20 \text{ F. idi. Bu } 453.740 \text{ G. P.}$$

fark verimliliğin azaldığını belirtmektedir.

İstihsal ölçüsünü tek birime irca ederek yapılan mukayeselerde ne kadar isabet kaydedildiği görülmekte olup böylece tehlikeli olabilecek yanlışlar da bertaraf edilmektedir.

Y ay'ı

Maddeler	100 kg. in G.P. değeri	İstihsal ağır - lıkları «kg»	İstihsalin G. P. değeri
112	209	78.000	163.020
80	152	22.000	33.440
104	188	10.000	18.800
100	200	52.000	104.000
118	216	77.000	166.320
		239.000	485.580 GP

Misalde, bu ağırlık için bütçede öngörülen 1.501.520 F. lık sarfiyat tutarından fazla (1.529.800 F.) sarfedilmiş olup istihsal imkânlarının iyi kullanılmadığı görülmektedir; halbuki aslında G. P. birimin değeri :

1.529.800 F

———— = 3.15 F. tersine, bütçeye nispetle daha iyi verim ve yüksek 485.580 G.P.

istihsalı göstermektedir.

Bu iki ayın sonuçlarını bütçeyle karşılaştıırırsak :

	İstihsal	Sarfiyat tutarı	G. P. nin değeri
Bütçe (tahmin)	469.065 G. P.	1.501.520 F	3.20 F
X ayı	453.740 G. P.	1.480.240 F	3.25 F
Y ayı	485.580 G. P.	1.529.800 F	3.15 F

Bundan da Y ayının verim ve istihsalinin yüksekliği sonucu çıkmaktadır. Halbuki fizikî birimlerle yapılan karşılaştırmada kıymetlendirme şöyle olacaktır :

	İstihsal	Sarfiyat tutarı
Bütçe (tahmin)	239.000 kg.	1.501.520 F
Y ayı	239.000 kg.	1.480.240 F
X ayı	239.000 kg.	1.529.800 F

Yukarıdaki misal bütçeyle sonuçlar arasında global bir kontrolü göstermektedir. Bütçe kontrolünü masraf çeşitlerine göre yaparsak :

	965 bütçe tahminleri X ayı neticeleri			
	S a r f i y a t			
	Aynı olarak	G.P. olarak	Aynı olarak	G.P. olarak
Verimli işçilik	148.045	0,860	137.676	0,912
Çerçeveleme ve ustalık ...	7.568	0,044	7.420	0,050
Elektrik, motor kuvveti ...	25.441	0,148	23.800	0,161
Temizlik ve muhafaza, v.s.	—	—	—	—

Şunu kaydedelim ki, bu şekilde G.P. ile ifade edilen istihsale kıyasla yapılan bütçe kontrolü yanıltıcı kabul etmez.

Verilen misalde, X ayının kötü sonuçları global yekûnların azalmış olmalarına rağmen G.P. değerinde bir yükselme ve G.P olarak istihsal yetersizliği göstermektedir.

2. — Fabrika veya atölyelerin dahili kontrolü:

G. P. birimine dayanarak yaklaşık şekilde bir atölyenin azamî faaliyeti araştırılıp makinelerin yüklenme tablosu yapılabilir.

Meselenin rahatlığı bakımından, kontrolü 4 kısımda yapalım ve sonuçları da muhtelif tablolarla gösterelim:

Tablo I

Atölye A	Kısım'ın G. P. saat istih sali a	% olarak ortalama verim b	Mümkün o- lan G. P. sa- at istihsalı c (axb)	200 s. lik çalışma için	
				Mümkün o- lan G. P. adedi (cx200)	Verimli a- zamî G.P. a- dedi = I (200xa)
1. kısım	2	90	1,8	360	400
2. kısım	50	80	40	8.000	10.000
3. kısım	10	85	8,5	1.700	1.000
4. kısım	7	90	6,3	1.260	1.400
				11.320 (1)	13.800 (2)

Umumiyetle bir makinenin her çalışma ameliyesinden istenen ideal istihsal tabloda görülmektedir.

((b) sütunu normal çalışmada kısım'ın ortalama verimini,

(c) sütunu ise normal çalışmada bu kısmın'ın erişebileceği istihsalı belirtmektedir.

200 saatlik bir ay düşünüp her kısmın istihsalini toplarsak ortalama çalışmaya göre bu atölyeden 11 320 G.P.lik istihsal beklenecektir, fakat yapılacak bazı ıslahat ile daha fazlası olan 13.800 G. P. lik ideal istihsale erişilebilecektir.

Aşağıdaki 2 aylık örnek normal verim altında faaliyet gösteren kısımları göstermektedir:

Tablo II

Atölye A	O C A K		Ş U B A T	
	Çalışma müddetleri H	Öngörülen G.P. adedi G.P.	Çalışma müddetleri H	Öngörülen G.P. adedi G.P.
1. kısım	180	360	180	360
2. kısım	160	8.000	90	4.500
3. kısım	50	500	90	900
4. kısım	150	1.050	180	1.260
	540	9.910	540	7.020
	(3)	(4)	(5)	(6)

1no .lu tablonun tetkiki atölyenin ortalama veriminin azamî istihsal

(1) — (2)
kapasitesine göre $\frac{(1) - (2)}{2} = \% 18$ daha az olduğunu ortaya koymak-
tadır.

Makinelerin yüklenme tablosu (II no. lu tablo) ise Ocak ayı için
(4) — (1)
öngörülen istihsalin normal ortalama istihsalden $\frac{(4) - (1)}{1} = 12,50$ da-
(4) — (2)
ha az, yani eksik faaliyeti ve azamî istihsalden $\frac{(4) - (2)}{2} = \% 28$ daha
az olduğunu göstermektedir.

Şubat ayı için öngörülen yüklenme tablosunda makinelerin aynı
meşguliyet saatlerine (3) = (5) rağmen istihsal, Ocak ayına nazaran
(6) — (4) (6) — (2)
 $\frac{(6) - (4)}{4} = \% 29$ ve istihsal kapasitesine göre ise $\frac{(6) - (2)}{2} = \% 49$
nispetinde bir azalma göstermektedir.

Bu tablolar, saat olarak belirtilen yüklenmelere kıyasla G.P. ile be-
lirtilenin önemini ortaya koymaktadır.

Zaten Ocak ayına ait tahminlerin tetkiki, ticarî servislerin atölyenin
tam beslenmesini ihmal ettiklerinden istihsalin ortalama istihsale naza-

ran % 12,5 nispetinde daha az olmasına sebebiyet verdiklerini göstermektedir. Bunun sonucu, G. P. nin değeri mutlaka artacak, atölyenin istihsal değerleri yükselecek ve bu da verimi azaltacaktır.

2. kısım'daki yüksek verim kapasiteli makineler eksik faaliyet gösterdiklerinden, aynı yüklenmeye girecek personelin verimi de istihsal imkânlarının aynı olmayacak ve böylece Şubat ayının durumu daha kötü olacaktır.

Yüklenme durumu II no. lu tabloda görülen ve neticeleri aşağıda gösterilen Ocak ayının alalım:

Tablo III

Atölye A — Gerçekleşmiş istihsal — Ocak

İstihsal edilen G.P.	Öngörülen müddet	Çalışılan müddet	Verim farkı	Tahmini istihsale göre fark	Fark tutarı
300	150	160	% — 6,3	% — 11,1	% — 16,8
8,000	160	150	% + 6,7	% — 6,3	0
400	40	40	o	% — 20	% — 20
980	140	150	% — 6,7	o	% — 6,7
9.680	490	500	% — 2	% — 0,6	% — 2,3
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)

Bu tablo yukarıda gördüklerimize kıyasla verim ve faaliyet'ten ayrılmaları daha belirli şekilde göstermektedir.

Ekonomik bir plânlamada sadece istihsal hacminin ölçülebilmesi değil, aynı zamanda programın muhtelif safhaları için, görüldüğü gibi, tahminlerde aldanmalarla mukayeseli istihsal seviyesinin de hesaplanması gereklidir.

Evvelâ tahmini istihsal ile gerçekleştirilmiş istihsalin global yanılma miktarını kaydedelim :

$$eg = \frac{P2 - P1}{P1}$$

(P2 : gerçekleştirilmiş istihsal; P1 : tahmini istihsal)

Eğer istenirse global verim hesaplanabilir :

$$rg = \frac{P2}{P1}$$

Misalimizde, 1. kısım ve Ocak ayı için :

$$eg = \frac{300 - 360}{360} = -0,167 \text{ veya } \% -16,7 \text{ veya } rg = \frac{300}{360} = 0,835$$

Bu global fark: ya kısım'ın ortalama verime (yukarıdaki hal'de % 90) kıyasla verim yetersizliğinden, ya beslenme azlığından veya bir makine arızasından olabilir. Bunların önemlilerini hesaplıyabiliriz :

$$a) \text{ Verime göre fark : } er = \frac{t2 - tp}{tp} \text{ veya } r = \frac{t2}{tp}$$

t2 : normal verim ile gerçekleşmiş istihsal için lüzumlu müddet

tp : istihsalin gerçekleşmesi için geçen hakiki müddet

$$\text{Yukarıdaki misalde : } ep = \frac{150 - 160}{160} = 0,0625 \text{ veya } \% - 6,25 \text{ veya } r = \frac{150}{160} = 0,94$$

b) Faaliyete göre fark : kısım'ın verimi başlangıçta tahmin edilene eşit olduğunda programda tahmin edilen istihsal ile gerçek istihsal farkı hesaplanır; şöyle ki : $er = 0$ $rr = 1$

Bu halde, G. P. ile belirtilen istihsal, belli bir ameliye için : $P3 = tp \times Cte$ (tp : çalışılan müddet) (Cte : ameliyenin sabit müddeti)

Başlangıçta öngörülen istihsal $P1 = t1 \times Cte$ olduğuna göre (t1 : öngörülen müddet); faaliyete göre fark :

$$ea = \frac{P3 - P1}{P1} \text{ veya } ea = \frac{tp \text{ Cte} - t1 \text{ Cte}}{t1 \text{ Cte}} = \frac{tp}{t1} - 1$$

Şöyle de yazılabilir :

$$ra = \frac{P3}{P1} = \frac{tp}{t1}$$

Yukarıdaki misale uygularsak :

$$ea = \frac{160}{180} - 1 = -0,111 \text{ veya } \% -11,1; ra = \frac{160}{180} = 0,88$$

Kısmi verim istihsalinin global verim olduğu kaydedilebilir :

$$rg = rp \times ra, \text{ filhakika } rg = \frac{P2}{P1} = \frac{t2}{t1} \quad r = \frac{t2}{tp} \quad ra = \frac{tp}{t1}$$

Böylece bir programın, teferruatlı olarak, gerçekleşmiş olup olmadığı ve çalışan kısımların meydana getirdikleri yanılmaları araştırmak mümkün olmaktadır.

III — Maliyet fiatının ü ç ün c ü mükellefiyeti:

İki veya üç ekipli, fazla mesai ile çalışmak daha mı istifadeli olacaktır? Yeni bir aleti almakta mı, eski aleti tamir ederek kullanmakta mı menfaatimiz olacaktır? Atölyelerin daha verimli çalışma güçleri nasıl olacaktır? En iyi yatırım şekilleri nelerdir, yani en verimli yatırım imkânları hangileridir?

Her gün bunlar gibi ve daha başka birçok sual sorulmakta, seçim yapılmakta ve karar alınmaktadır.

Fakat bunlar da çaresiz, bir önem silsilesine göre yapılır; şöyle ki belli ve kısa vadeli neticeleri tanımak bakımından, uzun vadeli ise cemiyetin geleceği bakımından önem kazanırlar.

Bunun içindir ki, bu meselenin devamı müddetince bu iki ana kısmı, teşebbüs politikası ve istikametinde kararsızlığı mümkün olduğu kadar ortadan kaldırmağa yarayan G.P. birimini kullanarak muhtelif örneklerle inceleyeceğiz.

1. — Belli ve kısa vadeli tahminler:

Keşif (proje) fiatı

Önce keşif fiatını tarif edelim : Keşif fiatı, henüz gerçekleşmemiş bir imalatın farazi fiatıdır. Teknik servis, bu yeni maddenin bütün muhtelif ameliye müddetlerini iyice hesaplayacak, sonra ikinci ve zor safha olan değerlendirmeye, yani keşif fiatına geçecektir. G.P. biriminin kullanılmasıyla bu zorluk ortadan kalmaktadır. Misâl:

Cazeneuve tornası		11,23 G.P. saat
Ernauld tornası		10,53 G.P. saat
v. s.		
G.S.P. matkabı		11,65 G.P. saat
Asquith matkabı		10,51 G.P. saat
v. s.		

Berniatsky frezesi	10,70 G.P. saat
Cincinnati frezesi	14,24 G.P. saat

v. s.

Montör'ün 1 saati	6,34 G.P. saat
-------------------------	----------------

Eğer teknik servis, keşif fiatı istenen maddenin ameliye müddetlerini aşağıdaki gibi tahmin ediyorsa, maddenin G.P. değeri :

	Müddet H (1)	G. P. saat değeri (2)	Her ameliye nin G. P. değeri (1x2)
Cazeneuve tornası	1,25	11,23	14,13
G.S.P. matkabı	0,05	11,65	0,58
Berniatsky frezesi	0,10	10,70	1,07
Montaj	2,5	6,34	15,85
Maddenin tahmini G. P. değeri			31,63 G.P.

İlgili servisler böylece keşif fiatı bilinen maddenin maliyet fiatını G.P. olarak süratle hesaplayabileceklerdir.

G.P. değeri bilindiği zaman para hesabına çevirmek kolay olacaktır. Maddenin G.P. karşılığı x G.P. nin değeri = Maddenin tahmini maliyet fiatı.

Teşebbüsün iki veya üç ekiple faaliyette menfaati var mıdır İlk görünüşte mesele, üç ekiple çalışmanın daha yararlı olacağı kanısını uyardırmakta ise de سوالin o kadar basit olmadığını şimdi göreceğiz.

X makinesinin aşağıdaki iki halde kullanma değerinin tahlili :

Masraf çeşitleri	2 ekip Haftada 44 saat 1 saat masrafı	3 ekip Haftada 40 saat 1 saat masrafı
M. O. Makine	5,08	5,48
M. O. yardımcı	0,124	0,138
Çerçeveleme	0,028	0,022
Elektrik	0,076	0,069
Tüketim maddeleri	0,009	0,009
Teçhizat amortismanı	0,252	0,184
Vergiler, teçhizat sigortası ...	0,014	0,010
Genişlikle ilgili masraflar	0,070	0,051
Temizlik ve muhafaza	0,073	0,073
Makine işçiliği hariç, müddet müşiri	0,646	0,556

Temel müşir 0,725 olduğuna göre, bu müddetler G.P.ye çevrildiğinde:

- 44 saatlik iki ekip = 7 G.P.saat işçi; 0,891 G.P.saat makine
- 40 saatlik üç ekip = 7,55 G.P.saat işçi; 0,766 G.P.saat makine

Üç ekipte işçilik değeri artmıştır, buna karşılık diğer bazı masraflar saat başına daha azdır.

Hangi hallerde 2 veya 3 ekibin yararlı olduğunu anlamak için aşağıdaki hesabı görelim: (N : bir işçiye teslim edilen makine adedi)

İki ekipli çalışma :

7 G.P.

———— (işçilik değeri) + 0,891 G.P. (makinenin saat değeri)

N

Üç ekipli çalışma :

7.55 G.P.

———— (işçilik değeri) + 0,766 G.P. (makinenin saat değeri)

N

$$N = 4 \text{ olursa : } \frac{7 \text{ G.P.}}{4} + 0,891 \text{ G.P.} = \frac{7,486 \text{ G.P.}}{4} + 0,766 \text{ G.P.}$$

değerler eşittir.

- Eğer $N < 4$ olursa, 2 ekip daha yararlı,
- Eğer $N > 4$ olursa, 3 ekip daha yararlı olacaktır.

Fazla mesainin verimliliği

Bazan bir fabrika veya atölyenin çalışma gücü, ilâve çalışma saatlerine lüzum gösterir.

Buna karar vermeden önce verimini hesaplamak faydalı olur. Diyelim ki teşebbüs 40 saatlik çalışmasını 45 saate çıkardı, masraflar tutarı artacaktır :

$$\frac{45}{40} + \frac{25}{100} \times \frac{5}{40} = E \text{ (ücretler)}$$

İstihsal edilen G.P. adedi de şöyle olacaktır :

$$B \times \frac{45}{40} - \frac{B 5 K}{40} = G$$

B : başlangıç istihsalı (G.P. olarak) K : ilâve saatlerde eksilebilen verimlilikle ilgili emsal

G

Enerji ve tüketim masrafları da — oranında artacaktır.

B

Böylece masrafların yeni kıymeti bulunacak, ki bu da G ye bölündüğünde 45 saatlik çalışmanın G. P. değerini ortaya çıkaracak ve bunun da 40 saatlik çalışma ile mukayesesiyle fazla mesai için bir karara varmak mümkün olabilecektir.

2. — Uzun vadeli tahminler :

G. P. biriminin plânlamaya tatbiki

Aşağıdaki misali inceleyelim :

A, B, C ile belirtilen 3 makineden müteşekkil bir atölye X ve Y maddelerini imal ediyor.

Evvelce gördük ki her makinenin G. P. olarak kapasitesi ve her maddenin her ameliyede G. P. karşılıkları hesap edilebilir. En az masrafla teçhizatın en iyi şekilde kullanılmasını temin bakımından X ve Y nin kıymetlerini arayalım :

Meselenin verileri :

	Kapasite saat/ay	100 parça için gerekli müddet		Ameliyenin G. P. değeri	G. P. Karşılığı		Aylık kapasite
		Y	X				
Makine A	275	11	25	1	11	25	275
Makine B	147	8,6	11,3	1,5	13	17	221
Makine C	150	12,5	6	2	25	12	300

Her makinenin kapasitesi verildiğine göre :

A için : $11 Y + 25 X < 275$ (1);

B için : $13 Y + 17 X < 221$ (2);

C için : $25 Y + 12 X < 300$ (3).

Diğer taraftan, asgarî değer arandığına göre, G. P. nin değeri (C) :

$$C = \frac{F}{N} = \frac{\text{Masraflar}}{\text{G. P. adedi}}$$

İstihsal edilen G. P. adedinin arttırılmasıyla masraflar istihsal hacmine nispetle daha az değişeceklerdir. Demek ki M in arttırılmasına çalışılacaktır : $M = 49 Y + 54 X$ (4).

Meseleyi cebir yönünden ele alırsak :

$$Y = \frac{M}{49} - \frac{54}{49} \times$$

Mümkün olan azami çalışma müddetini aramak için imalat müddetinin yardımıyla meseleyi çözmeye çalışalım; o zaman:

$$A \text{ için : } 11 Y + 25 \times < 275$$

$$B \text{ için : } 8,6 + 11,3 \times < 147$$

$$C \text{ için : } 12,5 Y + 6 \times < 150$$

$$M = 32,1 Y + 42,3 \times$$

$$Y = \frac{M}{32,1} - \frac{42,3}{32,1} \times$$

$$E : \times = 820; Y = 620$$

Görülüyor ki azami çalışma müddetini gerçekleştirmeyi araştırırken asgarî değere varılamamaktadır ve neticeler değişik olmaktadır.

Global değeri asgariye indirme çarelerinin araştırılması her ameliyenin değerlerinin bilinmesine ihtiyaç göstereceğinden bu da evvelce görüldüğü gibi ancak G. P. metodu ile mümkün olmaktadır.

$$\text{Meselenin çözümü : } 11 y + 25 \times < 275$$

$$13 y + 17 \times < 221$$

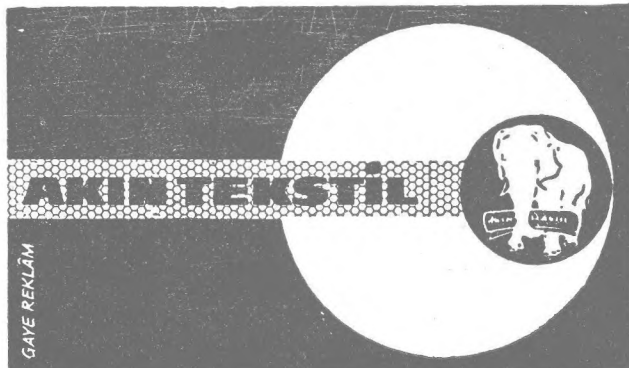
$$25 y + 12 \times < 100$$

$$\text{Azamileştirilecek } M = 49 y + 54 \times$$

Böylece gördük ki, ekonominin en çapraşık meselelerinde, teknik alanda olduğu gibi ticarî alanda da G. P. birimiyle istihsalın doğru bir şekilde verimliliğini hesaplamak, marjinal fiatı tanımak, pazar tetkiklerine bir yön verip bu yönü teşebbüs için en yararlı şekle sokmak imkân dahilindedir.

Bütün bunlardan çıkaracağımız sonuç şudur :

«Rakip kalabilmek ve rekabette başarı kazanmak» güç birşey olmayıp metodlu çalışma neticesi muvaffakiyet yolu açık olan bir ideal olmalıdır.

BİR RÖPORTAJ

Hazırlayan: Nihat BATUR

Dergimiz, cemiyet mensuplarımızı tanıtmak gayesiyle zaman zaman muhtelif müesseselerde yer alanlarla rapor-
taj yapmaktadır. Bu sayımızda cemiyetimizin (2) No. lu
üyesi ve kurucularından Sayın Hasan Gürün ile yaptığ-
ımız hasbıhali okurlarımıza sunuyoruz.

1 — İktisat Fakültesine giriş sebebi ve Fakülte intibaları...

Haydarpaşa Lisesinden mezun olduğum yıllarda her hangi bir Yüksek okula veya Fakülteye girmek için bu günkü gibi giriş sınavlarından geçmek, test denemeleri yapmak yoktu... Şimdi bakıyorum da o yıllar her bakımda öğrenciler için mutlu günlermiş diyorum... İktisat Fakültesi yeni açılmıştı. Arkadaşlar Hukuka girerken bende bu yeni Fakülteye girdim. Memlekette yeni yeni fabrikalar açılıyor, endüstri geliyordu. Açılan her fabrika şahsi malımız gibi milletçe kıvanç duyuyor, sevinliyorduk.. O günler Atatürk'ün millete yaktığı iman, inanç aşkı ile dolu günlermiş... Bu arada Darülfünun bünyevi bir reform geçirmiş.. İstanbul Üniversitesi adını alarak yeni bir tedris kadrosu ile yeni anlayışla bazı ecnebi profesörlerle beslenmiş durumdaydı.. Yani Fakülteler tam ilmi bir havaya girdiği yıllardı onlar... Bu yöndende bizler, Fakültemizin yerli, yabancı hocalarından dört yıl ders alarak, onların anlayışlarını benimseyerek yetişmiş talebeleriz... Üniversite yıllarını özlemle her zaman anarım..

Şimdi size hocalarımızdan bir nebze bahsetmek isterim..

Gelen yabancı Profesörlerin bir kısmı İkinci Dünya Savaşında Almanyadan, Hitler mezaliminden kaçmış, kimisi Fransız, Avusturyalı

gerçek bilgin kimselerdi.. Hocalığın bütün inceliğine vakıflardı.. Gelir gelmez Türkçe öğrenmeye, yurdumuzu etrafı olarak tanımağa başlamışlar.. Türk tabiyetine geçmişler, bizden olmağa başlamışlardı. Kendi sahalarında birer otorite ve bilgin olan bu kıymetli hocalar biz mezun olduktan bir süre türlü tesir ve davranışlarla memleketimizden, ikinci yurdlarından sağa, sola dağılmak zorunda kalmışlar, bu suretle Fakültelerimizden ayrılmışlardır... Onların yetiştirdiği yardımcıları bu gün o kürsülerin Ord. Profösörleridir.

Hocalarımızdan yeni Fakültemizin Dekanı Sayın Ömer Celâl Sarç Almanyada Ünlü İktisatçı Sombart'ın kurslarını takip etmiş, Doktora-sını vermiş, yurda dönmüş, Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu hocası, Fakültemizin de Dekanlığını yüklenmiş, ayrıca da İstatistik derslerimize de gelirdi.. Halen İstanbul Üniversitesinin Sayın Rektörünü sevgiyle yad ederim..

Nöymark, Rüstov, İsaac, Kesler, Hirsch ve Avusturya da Sosyal Siyaset Bakanlığı yapmış.. Sonra Fakültemize gelmiş, kendi sahasında otorite olan Dobresberger hocamız nasıl anmam? O verim nazariyeleri ile Dünyada ün yapmış bir hocamızdı.. Bizim hocaların bir kısmı yeni gençleri yetiştiren hocalığını da yapmakta bulunanlardır.. Merhum İbrahim Fazıl ePlin, Refii Şükrü Suvla, Ahmet Ali Özeken ile Fındıkoğlu, Sabri Ülgener, Ömer Lütfü Barkan, Orhan Dikmen kıymetli hocalarımızdı..

Bunlar günümüzden 25 yıl önceki anılardır. Sınıf arkadaşlarımızdan Üniversiteye geçenler Fakültemizin Profösörleri arasındadır.. Mehmet Oluç, Memduh Yasa şu anda hatırladıklarımıdır..

2 — Mezuniyeti müteakip duyguları, karşılaştığı müşküller..

1942 yılında Fakülteden mezun oldum. Memlekette daha bir avuç tanınmayan kimselerdik. Üç yıllık mezun adedi yanılmıyorsam 250 kaddı.. İş alanında, nirengi noktalarda o vakitler Ya Yüksek Ticaretliler, Ya Mülkiyelilerdi.. Biz İktisatçılar daha ekalliyette idik. Fakültemiz hemen hemen hiç bilinmiyordu. Müfettişlik imtihanı ilânlarında adımız geçmezdi. Bunlarla savaşımamız ilerki yıllar için en önemli bir konu idi.. Bir avuç bizler vatani vazifelerimizden gelince hemen müşkülât çekmeden İktisadi devlet teşekküllerinde, Bankalarda görev aldık..

3 — Hangi sebep ve düşünceyle Cemiyeti kurmuş oldukları..

Fakültemizi tanıtmak amacı ile bir takım arkadaşlar Cemiyetimizi kurmağa karar verdik.

Hatırladığıma göre kurucu arkadaşlar şunlardı: Turhan Kentbay, Halûk Tatarâğası, Rıfat Kosal, Faruk Sulhi Alson ve Hasan Gürün.. Cemiyet merkezi olarak içimizden birinin Tünel Lâcivert Handaki yazıhanesini uzun müddet kullandık. Bu suretle diğer cemiyetler yanında bizim de bir derneğimiz artık mevcuttu. İlkin cemiyet, gazete ve dergilerde yayın yapmak, Radyoda konuşmalar sağlamak, Fakültemizi tanıtmakla uzun zaman geçti. Bu tanıtmaya çabası sırasında Müfettişlik sınavlarındaki üstün başarılar, her girdikleri iş sahasındaki dürüst tutumları ile Fakültemize Dekanlığa mezunlarımızı öven Bakanlık takdirleri gelmiştir.. Bu günkü İktisatçıların yurdun her alanındaki başarı ve tutunmaları bu çabaların sonucudur..

4 — Cemiyetin bugünkü durumu hakkında intiba ve düşünceleri, ilersi için temenniler...

Memleketimizde, cemiyetlere, birlikte toplu çalışmaya karşı muazam bir ilgisizlik vardır.. Olsaki bir elin sesi çıkmaz deriz. Hre şey topluluktan meydana gelir.. Hücrelerin toplamından vücut, beden meydana gelmiştir. Fakat kuruluşumuzdan bu yana Cemiyetimiz diğer dernekler gibi bir isim olarak **kalmamış**, çabaları, eserleri ile bu günkü olumlu bir varlık haline gelmiştir.. Bu gün güzel, konforlu bir kata sahibiz. Mezunların yazabileceği bir yayın organı, şu dergimiz var.. Bu müspet eser, 22 senenin biriken maddi, manevi, emeklerin, çalışmaların istek ve analizlerinin biz İktisatçıların dayanışmalarının toplu bir sembolüdür.. diyeceğim.. Bizlere bu lokali kazandıran İdare Heyeti arkadaşlara bu başarılarından ötürü candan teşekkürü bir borç bilirim.. İlk kurucular bunu **o günlerden** beri tahayyül ederdik. 22 yıl sonra da olsa bu isteğimiz gerçekleşmiş bulunuyor.. Ondan benim mutluluğum iki kattır...

5 — İktisatçının cemiyet içindeki rolü ne olmalı, bu gayenin tahakkuku için cemiyete **düşecek** vazifelere dair temenniler..

İkinci Dünya Savaşından sonra yeni bir «dünya görüşü», anlayışı doğmuştur. Memleketimizde bu oluşun içindedir. Ve süratli bir değişik insanlara, zihniyetlere, kafalara sinmekte, gelişmektedir. Demek oluyor ki bizler de değişiyoruz ama bir türlü bazı realiteleri anlamak istemiyoruz. Yeni ihtisasa daha yeteri kadar değer vermiyoruz. Tanınmış tutunmuş iş sahipleri dahi bunu böyle anlıyorlar. Dünya yüzünde ileri, gelişmiş memleketlerdeki fertlerin tutumu budur. Bir kimse her şeyi bilemez, yapamaz. İhtisaslaşma, iş bölümü buradan doğuyor..

Bizde de yavaşta olsa ihtisasa, iş bölümüne, bilgiye önem vermeye başlamıştır. İktisatçıların rolü burada meydana çıkıyor. Burada daha ziyade bizim gibi memuriyet çarklarına senelerini kaptırmış İktisatçılar için değil, bir doktor, bir desinatör gibi bu alanda ilmi ve tatbiki ekonomi de gelişmiş, ihtisas yapmış iktisatçıların anlayışı olacaktır.. Muayyen bir miktar işçi çalıştıran işletmeden itibaren bir doktor bulundurma mecburiyeti yanında bahsettiğimiz bir İktisatçı bulunduracaktır. İşletme buna mecbur olacaktır. O, işletmenin tutumu ve mali durumunu izleyecek, inceleyecek patrona işletme sahibine işletmenin daha rantabl daha verimli kılacak plân ve projelerini, düşüncelerini verecektir. Bu zihniyet memleketimizde yaygın hale geldiği zaman İktisatçının değeri anlaşılmış olacaktır. Böyle İktisatçılar yetiştirmek gayesi ile kurulan fakültemiz de gerçek amacına erişmiş olacaktır kanısındayım... Biz bunu memleketimizde görmek istiyoruz...

Diğer yandan yurdumuza İktisatçıları yakından şiddetle ilgilleyen yeni problemler, çözülmesi gereken konular var.. Bunlar üzerindeki anlayış ve görüşleri açıklamak için bu yayın organımız mevcut.. Dergi her zaman böyle arkadaşlara açıktır.

İktisatçıların memleketimizi yakından ilgilleyen şu konular üzerinde hiç bir diyecekleri yok mu?

Bu gün memleketimizde köyden kasabaya, şehirlere muazzam bir akış yani göç var.. bunun sonu ne olacak? Hükümetlerimiz bu konuda halen ve yarın görüşü ne olacaktır. Politikamız ne olmalıdır? Sonra şehirlerden Avrupaya işçi akını ne şekilde sonuçlanacak? Bir İktisatçı olarak ne düşünüyoruz?

Yine memlekette endüstri lehinde bir gelişme mevcut.. Bu durum senelerden beri Türkiye çiftçi bir memlekettir zira nüfusunun % 84 köylü ve çiftçidir. Bu nasıl izah edilecek? Artan bir nüfus problemi ile karşı karşıyayız. Bunu firenleyecek hükümetlerin bazı olumlu tutumları var.. Olsaki Anadolu daha pek bakirdir. Bu durumu ile daha 60 milyon kişiyi rahatça beseyebiiir diyen yabancı uzmanların verilmiş Bakanlıklar arşivlerinde unutulmuş raporlarının mevcut olduğu bilinmektedir.. Buna benzer bir sürü meseleler memleketimizde İktisatçıları beklemektedir. Görüş ve ilmi anlayışımızla hükümetlerimize yardımcı olamazmıyız?

Cemiyetten temennilerim bunlardır...

Cemiyetten Haberler

Vaniköy koru gezisine iştirak edenlerden neşeli bir grup.

Temmuz ve Ağustos ayı içinde havaların güzel gitmesinden bilistifade Boğaziçi ve Adalara motor gezileri yapılmıştır. Bu gezilerden birine katılan grubu gösteriyor.

* İstanbul Belediyesinde 1960'dan beri başarıyla Hal Müdürlüğünü ifa eden Kıymetli Mezunumuz Sayın Zihni Tiryakioğlu ani bir kararla vazifesinden alınarak Belediyenin Temizlik İşleri Müdürlüğü ne getirilmiştir. Sayın Zihni Tiryakioğlu'nun Hal müdürlüğünden ayrılması camiamız içinde olduğu kadar işi muhitinde de hayretle karşılanmıştır. Uzun seneler neticesi elde ettiği bilgi, tecrübe ve görgüsü ile müstahsil kabzımal arasında ki müşgülleri eniyi bir şekilde halle muvaffak olduğu gibi şhirlinin mustakar ve müsali fiatlardan istihlâk etmesini sağlamıştır. Ayrılmasıyla şehirde ani fiat yüksekmeleri doğmuş, yaz mevsimi bitmek üzere olduğu halde müstehlikin henüz turfan da fiatlar üzerinden ihtiyacını karşılanmasının önüne geçilmiştir.

Cemiyetimiz ve Dergimiz bu kıymetli elemanın şehrin umumî menfaati bakımından bir an evvel eski görevine iade edilmesini temenni eder.

* Arçelik Fabrikası Umum Müdür Muavini Sayın Turgut Kayakan'ın bir kızı dünyaya gelmiştir. Dergimiz yavruya uzun ömür dileği ile mesut aileye saadet temenni eder.

* Sayın Ziya Anadal 6.8.1965 günü Türkiye Emlâk Kredi Bankasının Üsküdar'da açılan yeni Şubesine Müdür tayin edilmiştir. Değerli mezunumuzu tebrik eder başarılar dileriz.

* Sayın Bekir Küçük nalbant Sümerbank Maraş teksil fabrikası ticaret Şefliğine tayinedildi. Arkadaşımızın muvaffakiyetinin devamını bekler başarılar dileriz.

* T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Birinci sınıf müfettişi Süleyman Göker bankanın aldığı bir karar gereğince ikinci derece imza selâhiyetine haiz olarak Konya Şubesi Müdür Muavinliğine tayin edilmiştir. Mezunumuz bukarara haklı olarak Danıştay nezdinde itirazda bulunmuştur. Bankanın kararını muvakkaten durduran Danıştay bu tasarrufun sebebini sormaktadır. Süleyman Göker iş muhitinde bilgisi, çalışkanlığı ve ciddiyetiyle tanınmış sevilen bir mezunumuzdur.

* T.C. Ziraat Bankası Beşiktaş Şubesi Müdür Muavini Sayın Hasan Tuma Antakya'ya tayin edilmiştir. 1964 senesi içinde Umum Müdürlüğün aldığı karar gereğince Bafra Şubesi Müdürlüğüne tayin edilen mezunumuz ağır bir sarılık rahatsızlığı geçirdiği için Bafra'ya vazifesi başına gidememişti. Bu durum karşısında Banka, Hasan Tuma'nın tayini iptal etmiş. Beşiktaşta ki görevinde kalmasını uygun bulmuştu. Şimdi, haber aldığımıza göre arkadaşımızın Antakya şubesi Müdürü olarak tayini yapılmıştır. Kendisine başarılar dileriz.

* İş ve İşçi bulma kurumu eski müdür muavinlerinden ve Tutum Bankası eski Şube Müdürlerinden Denizcilik bankası Şubeler Müdürlüğü Uzmanı Eyüp Akgün aynı bankanın Kadıköy Şubesi Müdürlüğüne getirilmiştir. Kıymetli mezunumuza yeni görevin de başarılar dileriz.

İş ve İşçi Bulma kurumu Müdürlerinden Sayın Cemal Can'ın sevgili eşi vefat etmiştir. Elemli mezunumuzun acısına iştirak eder baş sağlığı dileriz.

BOZKURT

'TERYLENE'

alpaka

renk reklâm

BOZKURT - Fincancılar Nasır han 509

**1965
YILINDA**

**2.5 MİLYON
LİRA**

- * Fevkalâde apartman daireleri
- * Çeşitli, zengin para ikramiyeleri

AKBANK

FAZLA YORGUNLUKTAN İLERİ GELEN

Vücut kırıklığına karşı

OPON, baş, diş, adale, sinir ağrılarını teskin eder
OPON, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler
OPON, günde 6 tablet alınabilir

OPON

Yeni Ajan 4483

3 parmağa kadar BORU İMALÂTINA BAŞLANMIŞTIR

Yıllık imalât kapasitesi 50.000 Ton

1964 İMALÂT PROGRAMI

STANDARD İMALÂT

Siyah, Galvanizli ve bitümlü borular. Din 2240 a göre
 $\frac{3}{8}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1, $1\frac{1}{4}$, $1\frac{1}{2}$, 2, $2\frac{1}{2}$, 3"

Sanayi boruları

13×0.9, 16×0.9, 19×0.9, 21×0.9, 25×1.32×1.20 m/m

SİPARİŞ ÜZERİNE İMALÂT

13, 16, 19, 25, 32, 38, 42, 49, 60, 76, 90 m/m çapında
0.8 ilâ 3 m/m et kalınlığında her çeşit borular.

PROFİL BORULAR

Üçgen, kare, dikdörtgen, heksagonal, oval ve sair
şekillerde borular

Fabrikalar : Pendik Temenye — Florya, Beşyol İstanbul

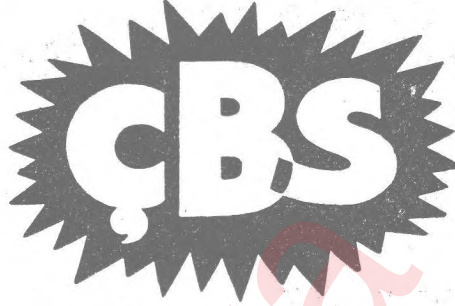
Büro : Salıpazarı Han Kat 8 Tel : 44 74 27 - 44 74 26 Satış : 44 76 03

Telgraf: BORUSAN, İstanbul

B S BORU SANAYİİ
ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

TÜRKİYEDE İLK DEFA

PLASTİK
BADANA BOYALARI

Tarafından imâl edilmiştir

30 MUHTELİF CAZİP RENKLERDE

DAHA İYİSİ YOKTUR

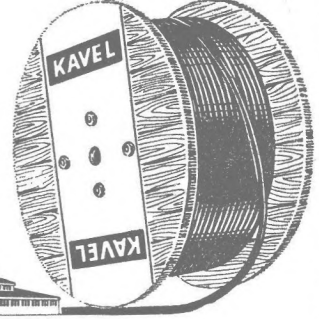
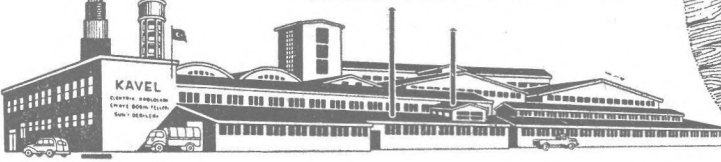
Her yerde arayınız

ÇAVUŞOĞLU BOYA SANAYİİ - İSTANBUL

Tel : 49 67 10 (iki hat)

KAVEL

Kablo ve Elektrik Malzemesi Ltd. Şti.
İSTİNYE - İSTANBUL

Daima Standartlara Uygun,

Laboratuar Kontrolünü haiz,

En üstün kalite imalât yapar.

☆ **Plastik İzoleli Elektrik Kabloları**

☆ **Suni deriler ve Yer muşambası**

☆ **Emaye Bobin telleri**

Telefon : 63 34 00 — 63 34 01 Telgraf: KAVELKABLO — İSTANBUL

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.

Kuruluşu : 1946

Sermayesi : 20.000.000.- Lira

Yurt içinde 60 Şube

Her türlü Banka muamelâtında

Emniyet, Sürat, Kolaylık

Dünyanın her yerinde muhabirleri vardır.

Tasarruf Mevduatında zengin para ikramiyeleri

G A R A N T İ

B A N K A S I

ARSLAN tuğla

YAPI TUĞLASI
ATEŞ TUĞLASI

FABRİKA : Silâhgar Cad. 148 EYÜP Tel: 21 11 32

MAGAZA: Tersane Cad. 67 KARAKÖY Tel: 44 30 40

Doktorunuzun verdiği reçeteye göre eczaneden aldığınız ilâcın sizi sıhhate kavuşturacağına nasıl güveniniz varsa, TAMEK mâmullerinin nefaset, lezzet ve mükemmeliyetine de aynı derecede güvenebilirsiniz.

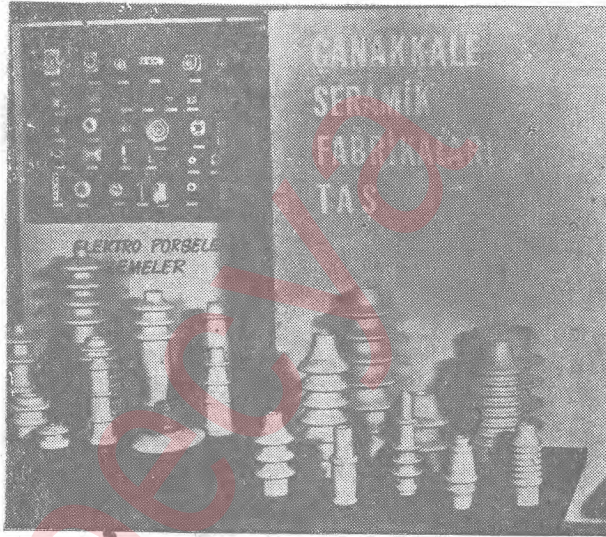
- DOMATES MAMULLERİ
- HAZIR YEMEKLER
- KOMPOSTOLAR
- REÇEL ve MARMELATLAR
- ZEYTİN ve TURŞULAR
- SEBZE KONSERVELEİ

TAMEK
KONSERVELEİ

YEGÂNE KALİTE KONSERVE

ÇANAKKALE Seramik Fabrikaları A.Ş.

Türkiyede ilk defa beynelmilel
norm ve evsafa uygun olarak
imâl etmekte olduğu

KAROFAYANS

(BEYAZ VE RENKLİ)

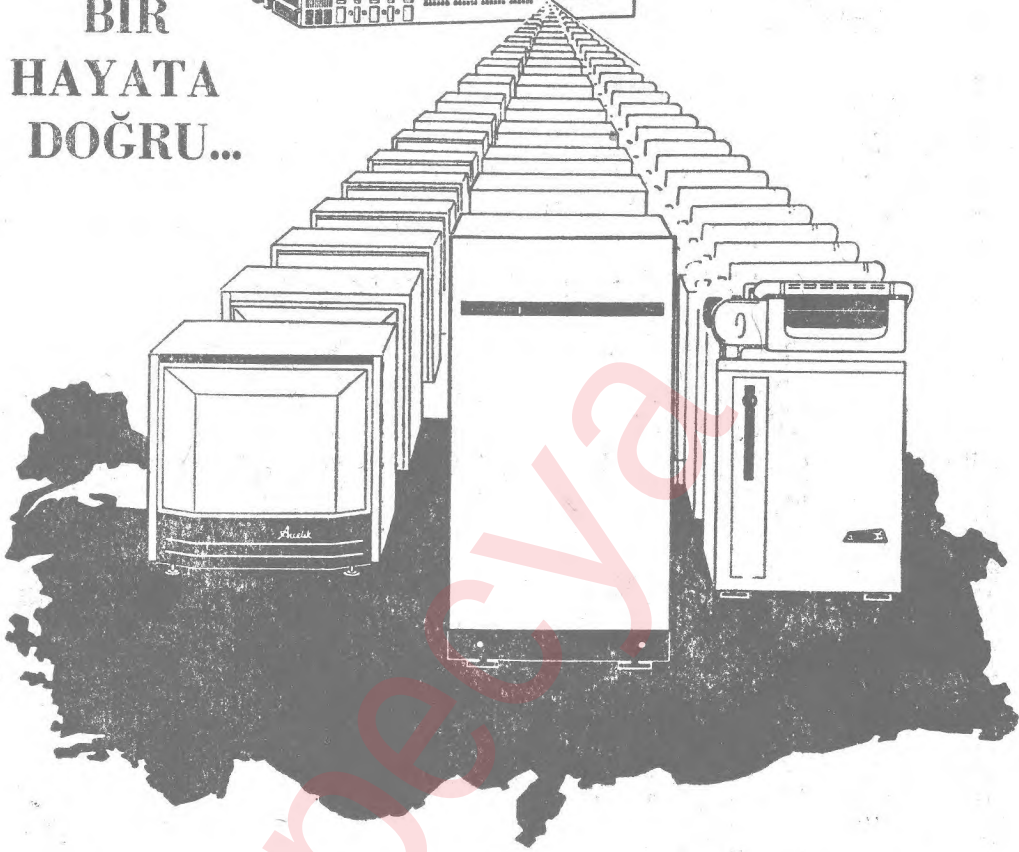
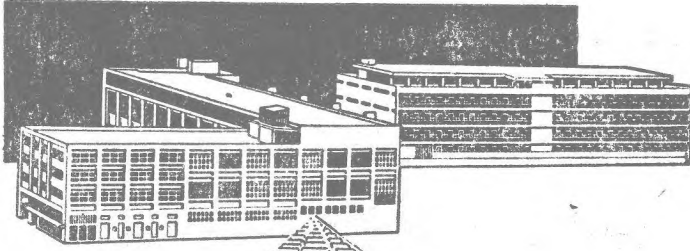
İZALATÖR

(ALÇAK VE YÜKSEK GERİLİM)

Elektro porselen ve sair seramik mamullerini
piyasaya arz etmektedir.

Müracaat : Galata, Tersane Cad. Kipman Han Kat 5, Tel: 49 62 50
Fabrika : Tel. Çan 29 Telgraf : Kaleseramik - İstanbul

DAHA
RAHAT
BİR
HAYATA
DOĞRU...

Seri imalât sayesinde sağlanan uygun fiyatlar
ARÇELİK kalitesi ve konforundan
daha geniş halk kitlelerinin
faydalanmasını sağlıyor

ARÇELİK